

Žádost restituentů o finanční náhradu a její přijetí v určité výši neznamená, že se ve zbývajícím rozsahu vzdali práva na uspokojení svých restitučních nároků

19.6.2024 - Kamila Abbasi | Ústavní soud ČR

Stěžovatelé (a jejich předchůdci) jsou oprávněné osoby podle zákona o půdě. Spolu s vedlejší účastnicí (třetí žalobkyně) se v září 2018 obrátili na soud, neboť jim druhá vedlejší účastnice (Česká republika - Státní pozemkový úřad) dlouhodobě a soustavně odmítá přiznat finanční náhradu ve správné výši - za odňatý pozemek, který jim nebyl vydán a za který jim byla přiznána náhrada.

Odňatý pozemek se ke dni účinnosti zákona o půdě nacházel na území hlavního města Prahy, a proto měl být oceněn na 250 Kč za m² místo 20 Kč za m². Okresní soud žalobě vyhověl a nahradil projev vůle Státního pozemkového úřadu směřující k uzavření smlouvy s žalobci o převodu náhradních pozemků a uložil žalobcům doplatit Státnímu pozemkovému úřadu 44 763,64 Kč. K odvolání Státního pozemkového úřadu krajský soud změnil rozsudek okresního soudu tak, že žalobu ve vztahu ke všem žalobcům zamítl. Na rozdíl od okresního soudu považoval za významné, že stěžovatelé místo náhradních pozemků uplatnili právo na poskytnutí peněžité náhrady, s jejíž výší souhlasili a jež byla stěžovatelům vyplacena, zatímco třetí žalobkyně na vypořádání svého restitučního nároku přijala dva pozemky v celkové hodnotě 46 938 Kč. Za této situace nelze podle krajského soudu žalobě vyhovět; vychází totiž z požadavku na přecenění restitučního nároku, který žalobci uplatnili s mnohaletým prodlením a který byl již dříve vypořádán. K dovolání stěžovatelů a žalobkyně Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zrušil rozsudek krajského soudu v rozsahu, v němž byl změněn rozsudek okresního soudu v poměru mezi Státním pozemkovým úřadem a třetí žalobkyní, a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení; ve vztahu ke stěžovatelům dovolání odmítl. Podle Nejvyššího soudu je třeba rozlišovat mezi třetí žalobkyní, která setrvala na zákonem privilegované naturální náhradě, a mezi stěžovateli, kteří zvolili subsidiární způsob náhrady v podobě finanční kompenzace. Ústavní stížností se stěžovatelé domáhají zrušení rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi byla porušena jejich ústavně zaručená práva na rovnost, na ochranu vlastnictví a na soudní ochranu.

První senát Ústavního soudu (soudce zpravodaj Jaromír Jirsa) zčásti vyhověl stěžovatelům a zrušil rozhodnutí Nejvyššího soudu ve vztahu ke stěžovatelům, protože jím byla porušena jejich práva na rovnost, na soudní ochranu a na ochranu legitimního očekávání podle Listiny základních práv a svobod a článku 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Téže práva, vyjma práva na rovnost, byla porušena i rozsudkem krajského soudu v poměru mezi stěžovateli a Státním pozemkovým úřadem.

Ačkoliv smyslem restitučního zákonodárství není napravení veškerých újem a nekonečné uplatňování a přeceňování restitučních nároků, v situaci, kdy od účinnosti zákona o půdě uplynulo více než třicet let, je podle Ústavního soudu nepřijatelné, aby stát, který se zavázal způsobené křivdy zmírnit, vadným postupem ocenil restituční nároky oprávněných osob v nižší výši, než jim podle zákona náleží, a následně jim odmítal poskytnout odpovídající náhradu.

Z hlediska práva na ochranu a uspokojení restitučního nároku nelze činit rozdíl mezi oprávněnými osobami, které žádají o naturální náhradu (podle § 11a odst. 1 zákona o půdě), a oprávněnými

osobami, které žádají o finanční náhradu (podle § 16 odst. 1 zákona o půdě), jako to činil Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí. Postavení obou skupin restituentů je totiž rovné. V obou případech jde o oprávněné osoby domáhající se uspokojení svého restitučního nároku v zákonné výši. Nelze proto znevýhodňovat stěžovatele, kteří původně žádali o finanční náhradu, oproti třetí žalobkyni, která žádala o náhradní pozemky.

Podle Ústavního soudu restituční nárok stěžovatelů částečným plněním nezankl ani zaniknout nemohl. Od vzniku nároku měla být jeho hodnota stanovena podle charakteru odňatého pozemku, tedy za pozemek nacházející se na území hlavního města Prahy. I když byl restituční nárok stěžovatelů oceněn v rozporu se zákonem nižší částkou, stěžovatelům přesto ze zákona plynul nárok na poskytnutí náhrady ve správné výši, a to již od počátku. Není rozhodné, v jaké výši jej Státní pozemkový úřad ke dni žádosti o poskytnutí finanční náhrady evidoval a jakou finanční náhradu stěžovatelům poskytl. Částečným plněním dluh nezankl a není žádný důvod, aby tak zanikl restituční nárok – tím spíše proto, že na jedné straně stojí stát plnící své zákonné povinnosti a na druhé straně restituent, jehož křivdy (a křivdy jeho předchůdců) se stát snaží odčinit. Opačný výklad by byl v rozporu se smyslem a účelem restitučních předpisů.

V dalším řízení bude úkolem krajského soudu případ znovu projednat. Přitom bude soud vázán právními názory Ústavního soudu a zohlední, že žádost stěžovatelů o finanční náhradu a její přijetí v určité výši bez dalšího neznámá, že se vzdali práva na uspokojení svých restitučních nároků ve zbývajícím rozsahu. V rámci svého posouzení nebude činit neopodstatněné rozdíly mezi nároky stěžovatelů a třetí žalobkyně (vedlejší účastnice).

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2763/23 je dostupný zde (894 KB, PDF).

<https://www.usoud.cz/aktualne/zadost-restituentu-o-financni-nahradu-a-jeji-prijeti-v-urcite-vysi-neznama-ze-se-ve-zbyvajicim-rozsahu-vzdali-prava-na-uspokojeni-svych-restitucnich-naroku>